

De Lepidopterologia Catalana

Concepte actual de la nostra fauna

per

Ignasi de SAGARRA

Aquesta primavera fa just vuit anys que seguim amb intervals de major i menor empenya, d'acord amb les circumstàncies, propícies les unes, d'altres totalment adverses, un pla preconcebut per arribar al coneixement dels valors de la nostra fauna. El mètode seguit no ha calgut rectificar-lo, a despit dels qui, confonent la tasca llarga i pacientíssima amb la repetició estèril i rutinària, i fins d'aquells que, amb aparent comprensibilitat dels mètodes que emprava l'entomologia especulativa, poguessin judicar excessiva i per tal, superflua, la quantia de material que estem reunint al Museu de Barcelona. Per damunt de qualsevol objecció, hem de declarar que, actualment tot just posseïm el material necessari per començar la difícil tasca de concretar i deixar establertes les característiques racials dels nostres lepidòpters. Sense aquesta recopilació prèvia, tal propòsit hauria estat d'impossible realització. Cal pensar que de la publicació del primer catàleg raonat (1) contenint 105 Rofaloceres, amb ara, el nombre ha quasi doblat (86 espècies més). Aquest progrés és recent. Es deu, en part a la col·laboració d'alguns iniciats. Sense explorar la regió estepària de L'eida, avui no podríem incorporar a la nostra fauna, la famosa *Zegris eupheme meridionalis*, Ld. descoberta a Almacelles, 4-V-22 (S. Novellas leg.). Recordarem també les repetides recol·leccions per tota la regió pirenenca que han revelat un nombre considerable de formes refugiades en aquells ambients: *Synchloe callidice*, Esp. *Euchloe simplonia oberthüri*, Vrtý. Tanta diversitat d'*Erebia*, en nombre de 19 espècies més, de les poquíssimes ja citades aleshores (2 espècies). De la mateixa serralada coneixem la *Lycaena alcon*, Schiff.; *Aricia chiron*, Rott. = *eumedon*, Esp.; *Polyommatus tithonus*, Hb. = *eros*, O.; *Albulina donzellii*, B.; *Alb. Orbitulus*, Prun., i *pyrenaica*, B.; *Agriades altica*, Neumb., entre els licènids.

Per les recol·leccions a centres veritablement estratègics, en l'ample faixa mitja de Catalunya, coneixem les importants associacions de San Guim de la Rabassa amb quatre espècies de *Melanargia*, i de Sta. Coloma

(1) M. CUNÍ i MARTOKELL.—Catálogo metódico y razonado de los Lepidópteros que se encuentran en los alrededores de Barcelona, etc.—Barcelona 1874.

de Queralt amb *Meleageria meleager*, Esp., *Hirsutina dolus*, Hb. i *H. admetus*, Esp. La dispersió discontinua de certes interessants nimfàlides com *Melitaea desfontainii baetica* Obth. i *M. trivialis*, Schiff. Amb l'ajut de col·laboradors amics, hem anat aixamplant tan l'ària de certes espècies, algunes de les quals arriben avui casi a les portes de nostra ciutat. Així la *Melanargia ines*, Hfsgg. que senyalà de prop de Martorell En O. C. Rosser, l'hem vist estendre des dels Ports de Tortosa fins a la plana de Lleida i ara, tot recentment, el Sr. M. MARTEN, l'ha trobat a les Fonts de Terrassa.

Al primer període, de reunir els elements de la nostra fauna, tasca ja ben avensada, segueix l'investigació de les races catalanes. En altra avinentesa hem establert els caràcters que distingeixen algunes formes nostres de lepidòpters. Aquesta revisió al fer-la extensiva als diversos grups, es feina llarga. Aleshores la fauna catalana adquirirà sa fesomia inconfusible.

Per damunt de les obgeccions que'l nou mètode d'anàlisi pogués suggerir, direm que, aquest no sols és fecond en descobrir fets biològics en les espècies ja conegudes, sinó que per ell, descobrim, adhuc, espècies no sospitades entre nosaltres. Heus aquí tres exemples d'altres tantes espècies que hem pogut reconèixer als voltants de Barcelona.

Dues d'elles seran, potser, noves per Ibèria. L'altra fa pocs mesos que està descrita com a tal.

Gegenes lefebvrii Rbr.

L'existència de les espècies *mimètiques*, anomenades també *paraleles* perquè, demés de oferir una gran semblansa, la seva biologia es desenvolupa paralelment, és un fet constatat de molts anys, encara que són estudi no hagi desvetllat gaires conreadors.

En el cas concret d'aquesta espècie, ja RAMBUR en 1839, distingí perfectament el seu *Philodus Lefebvrii* de Nàpols i de Sicília, del *Philodus nostradamus* de FABRICIUS. Per la nova espècie assignà els caràcters següents: Ales superiors més curtes i menys eixamplades; la color més fosca particularment en la meitat basilar de les ales superiors que en el ♂ és casi negra; la franja bruna en lloc de blanquinosa. La descripció del revers i les particularitats de la ♀, són també detallades. En 1858, en el «Catalogue Systématique des Lépidoptères de l'Andalousie», ratifica dits caràcters i afegeix entre els distintius essencials, una menor talla, comparant-lo amb *nostradamus* F. D'aquell temps ençà, s'ha anat esborrant el record de la bona espècie siciliana i napolitana.

Com en casos anàlegs, el menyspreu de les dades dels observadors sagacíssims, porta fatalment a la confusió. Heus ací com son contemporani BOISDUVAL, en «Genera et index methodicus», sab el vent però no de quin torrent, i amb consciència d'una nova forma, crea una *Hesperia*

Aetna, de Sicília, i a l'ensemble inclou la novetat de RAMBUR dins l'equívoca sinonímia de *nostradamus* F.

Els catàlegs, que en cas equívoc són els que més el difundeixen, acceptaren aquesta mala interpretació. Vegeu W. F. KIRBY (1871), STAUDINGER (1871), i particularment STAUDINGER (1901). En aquesta darrera edició, per alguns obra inviolable, té la gosadia d'esborrar l'espècie de RAMBUR fins de la sinonímia, extingint, així, la llum a la recerca.

En tal lloc consta simplement *Pygmeus*, Cyr., denominació anterior a la de RAMBUR, que aquest no pogué conservar-la per raons de prioritat aduïdes al descriure la nova espècie. (Vegeu « Faune Entomologique de l'Andalusie » (1889) p. 308, nota). En la Lepidopterologia comparada de OBERTHÜR, vol. IV, p. 365, hi ha un excel·lent estudi comparatiu de *nostradamus*, F. i *Lefebvrii*, Rambur. SEITZ, descriu *lefebvrii*, però tenim la certesa de que amb la més bona voluntat, ningú podrà reconèixer-la, ajudat amb aquell text

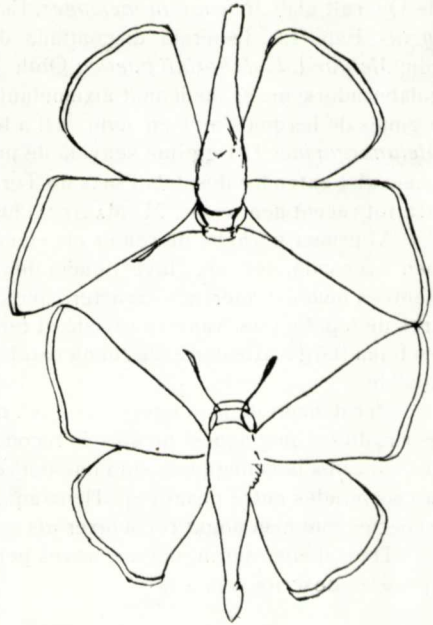

Fig. 1

Reconeixement de *G. lefebvrii*, Rbr. i *G. nostradamus* F.— Si els angles apicals no coincideixen els exemplars pertanyen a les dues espècies; la distància apical és més curta en *lefebvrii*, Rbr.

* * *

Gegenes lefebvrii, Rbr. viu a Catalunya, prop de Barcelona, a Sta. Coloma de Gramanet i a la farola de Llobregat. Vola també a St. Pere de Vilamajor, pel mes d'agost. Les altres localitats d'on l'hem vist citada són: Sicília; Argèlia; de Collo; Menton (Alps marítims); Formia a l'Itàlia meridional; Cerdanya i Xipre.

A Sta. Coloma de Gramanet vola plegada amb *G. nostradamus*, F., per les torrenteres i al llit del Besós.

Heus-ací el mètode ràpid (al marge de la descripció) per reconèixer

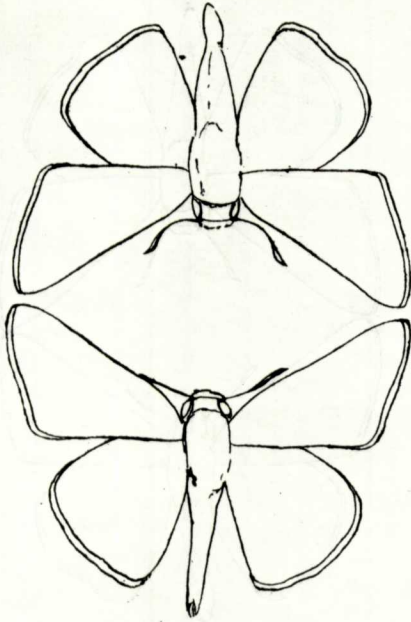

Fig. 2

Reconeixement de *G. lefebvrei* Rbr. i *G. nostradamus*, F.—En cas de coincidència d'apex, la marcada diferència entre la distància apical i la que separa els caps dels insectes, indicarà que pertanyen a *G. nostradamus*, F.

Callophrys avis, Chap.

Notable descobriment del Dr. CHAPMAN, publicat en «The Entomologist's Record», vol. XXI, n.º 6 pàg. 130. Aquesta espècie trobada a Tànger i després al mitjorn de Fransa i a Portugal, té, com l'exemple anterior, tanta semblança amb la seva forma mimètica, *Callophrys rubi*, que per són a pecte general no podem distingir-les. L'ària de dispersió de *C. avis*, Chap. creiem que trigarem a conèixer-la per dugues causes: la primera, és que no ha pogut ésser inclosa en les obres de divulgació, d'us actual, per la recent data de són descobriment. L'altre és pel *menyspreu a les espècies comuns*. *C. rubi* és un d'aquells lepidòpters fragilíssims, difícil de manipular, que apareix ben aviat i mentres dura n'hi ha abundància. Com és comuna, és un absurde, per molts, el *tenir-ne no ja més d'una capsa, si no, més d'uns parells d'individus*».

les dugues espècies. Cal primerament disposar d'un nombre considerable d'exemplars. En la forma de les ales rau el caràcter més segur per la separació dels dos sexes de cada una de les espècies. Encarant els individus tal com indiquen les figures 1 a 3, veurem ràpidament si els individus que tenim a les mans pertanyen a diferents espècies, en el cas de que no coincideixin llurs apex alars. (fig. 1). RAMBUR ja constata l'importància i l'exactitud d'aquest caràcter decisible: «ailes supérieures moins allongées au sommet», (per l'espècie *lefebvrei*). En els mascles, que són els més abundosos, serveix també de caràcter revelador, la meitat basilar de les ales anteriors, quasi negra en *lefebvrei*.

Sempre l'espècie mimètica és menys freqüent que'l patró conegut. Cal doncs un nombre suficient d'exemplars per trobar el tant per cent respectiu. Així entre 87 exemplars del tipus *C. rubi*, catalans, hem trobat 2 exemplars pertanyents a *C. avis*, l'un de Vallvidrera 19-IV-22 (S. Novellas leg.) i l'altre de la mateixa localitat, Càn Busquets 21-IV-II (O. C. Rosset leg.). Quan anem de recolecció, aquest tant per cent augmentarà si busquem el *C. avis* entre els individus que volen pels arbustos, mentre que *rubi* vola més baix, pels camins.

Heus-ací el caràcter distintiu, ràpid emprat per aquestes dugues espècies. *C. rubi*, té entorn dels ulls una línia blanca que'ls ribeteja i *C. avis*, està mancada d'aquell caràcter tan vistós; en canvi, al cap té una pilositat rojenca molt característica.

Feta la separació per aquest procediment, anirem veient tot un rengle de característiques de la nova espècie; coloració del anvers, més rojenca; apenes té un rudiment de cua; mida més petita; línia blanca del revers de les inferiors més recta i contínua; diferent forma de la taca androconial en el mascle, etc. i si anem al camp, apreciarem encara, les diferents abituds d'aquestes espècies tan semblants.

Aricia calida, Bell.

A. Calida, Bell., fins no fa gaire, era considerada com a rassa de l'*Aricia medon*, Hüfn. = *astrarche*, Bgstr. que donava la forma exuberant, propiament *calida*, en la 2.ª generació. Si en la 1.ª capturavem exemplars així mateix exuberants, teniem aleshores, un nom aposta, la or-

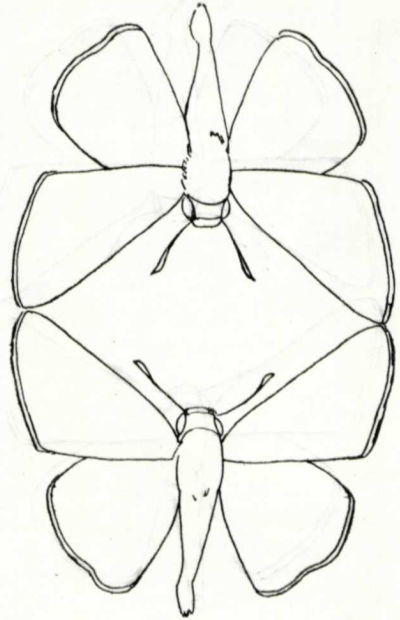

Fig. 3

Reconeixement de *G. lefebvrei* Rbr. i *G. nostradamus* F.—Quan coincideixen els apex i les distàncies entre els angles apicals i els caps dels insectes no són marcadament diferents, formant els marges anteriors de les ales un rombo menys allargassat i els exemplars pertanyen a *G. lefebvrei*, Rbr.

nata, Stgr. encara que li vingués gran. La proposició de que *A. calida*, Bell. tenia d'ésser considerada com unitat específica diversa de *A. medon*, Hüfn., fou una revelació més, del mètode de cassa intensiva i simultània, en llocs de condicions biològiques diverses, emprat pel explorador ORACIO QUERCI. En la darrera campanya per l'Aragó, aquests recol·lectors advertiren com a Orihuela del Tremedal volava una forma exuberant de *A. medon*, Hüfn. amb remarcable diformisme sexual. Les famelles de gran vistositat. A Tramacastilla, en la mateixa època, recolliren abundant quantitat d'individus, que judicaren tots ♂♂, d'acord amb el tipus anterior. De retorn un cop preparats, vegeren que la sèrie de Tramacastilla constava dels dos sexes, per tant, sense diformisme sexual aparent. Per aquells mateixos dies, el reste de la família QUERCI recollia als voltants d'Albarracín, en els mateixos indrets i igual època, les dugues espècies que ells havien vist tant localitzades. Aquestes dades foren prou per basar l'estudi de diferenciació de *A. medon*, Hüfn. i la seva espècie mimètica que li reservaven el nom que BELLIER aplicà a la generació estiva. A la Catalunya baixa, particularment a Vallvidrera, volen les dugues espècies plegades pels mesos de març a maig. Sembla que *medon* puja molt més amunt en les regions muntanyeses on presenta una forma d'altitud extrema.

L'estudi de les generacions de *calida*, Bell; el posar en clar si *medon* constitueix una generació única, són recerques del més viu interès.

Per fer la primera coneixença de les dugues espècies cal comptar amb suficient nombre d'exemplars d'una localitat coneguda, on ja ha sigut constatada la coexistència; pel cas assenyalem les muntanyes que rodejen nostra ciutat i més concretament Vallvidrera. La separació previa dels mascles i de les femelles en rengles, ens farà distingir ben prompte les majors dimensions de *medon* i després són diformisme sexual ben marcat. Per eliminació restarà *calida*, amb molta semblança sexual i mida sensiblement inferior. Són revers, de coloració rojenca, ajudarà la recerca.

* * *

Amb aquests tres exemples hom podrà formar concepte de la tasca que resta a fer i dels enigmes que cal desentrellar amb l'ajut de la biologia. Recordem, només, quina sugestió té actualment l'estudi del enigma plantejat pel grup d'espècies afins a la *Agriades coridon* de Poda. Quina serà la seva representant o representants racials en la nostra fauna, les relacions de *Agriades hispana*, HS. amb *A. arragonensis*, Gerh. i *A. Albi-cans*, HS. i finalment tota la diversitat de morfes que podem referir a l'unitat específica *A. altica*, Neumb.

No manquen prou èxits positius que esperonin per seguir el fil pacientíssim de la recerca. Recordem les dugues espècies mimètiques de descobriment recent: la *Pyronia cyrenaicae* descoberta per LORD

ROTSCHILD, mimètica de *P. ida*, Esper; i l'*Erynnis barcaeus* del comte TURRATI, mimètica de *E. stauderi*, Rev.

Per la fauna ibèrica, hem aportat algunes noves espècies, fins avui confoses amb altres per són marcat mimetisme, tals com *Hyponephele lupinus*, Costa confós amb *H. lycaon*, Rott. Entre les *Hesperiiidae*, de marcada uniformitat, hi ha encara molt per fer. Apuntem en aquesta ocasió, l'intricat estudi dels morfes de *H. sao*, amb la rassa gegantina senyalada suara per WARREN, *guadarramensis*, i l'especial interès que desvetlla l'haver remarcat nosaltres entre el material de la passada campanya dels Sr. QUERCI a Aragó, alguns individus que tenen estreta relació amb l'unitat específica africana *Hesperia ali*, Obth. Altra *Hesperia africana* intengra la nostra fauna, fins poc confosa, per ésser mimètica de altres ben conegudes és la *Hesperia numida*, Obth. de la qual VERITY n'ha parlat recentment, referint-se a una forma racial del centre d'Espanya. Hem d'afegir que de la Serra Nevada tenim en estudi exemplars que no deixen lloc a dubte, per la gran semblansa amb el tipus argelí, fins al punt que, per ara, no és possible rellevar-ne cap característica racial que'ls separi de *numida*. Per l'aspecte general recorda la *H. carthami*, Hb., condició que l'haurà fet passar desapercebuda de tants exploradors que han recorregut el districte bètic.

Juny de 1925. Laboratori de Lepidopterologia del Museu de Barcelona.
